

Cielavu noteikšana

RITVARS REKMANIS,
rekmanis@inbox.lv

Cielavas ir nelieli dziedātājputni ar slaidu ķermeni, garām kājām un ļoti garu asti. Astes garums ir gandrīz puse no ķermeņa kopējā garuma. No citiem putniem labi atšķiramas pēc raksturīgā ķermeņa krāsojuma un uzvedības. Viena no tipiskākajām cielavu īpašībām ir gandrīz nepārtraukta astes cilāšana. Latvijā sastopamas četras cielavu ģints sugas – baltā cielava *Motacilla alba*, pelēkā cielava *Motacilla cinerea*, dzeltenā cielava *Motacilla flava* un citroncielava *Motacilla citreola* (Celmiņš 2017).

Cielavas atkarībā no apspalvojuma veida var iedalīt divās grupās – melni baltajās un pelēki dzeltenajās (Alstrom 2003). Pēc Starptautiskās Ornitoloģijas komitejas (IOC) un Klemensa klasifikācijas pasaulē šobrīd tiek izdalītas 13 cielavu sugas un 27–30 pasugas (Gill, Donsker 2017; Clements *et al.* 2015). Cielavu izcelšanās reģions ir Austrumu Palearktika – Sibīrijas un Mongolijas reģions. Laika gaitā tās izplatījušās visā Āzijā un Eiropā, pirms 4,5 miljoniem gadu sasniedzot arī Āfriku (Voelker 2002). Lai arī migrācijas laikā visas cielavu sugas iespējams sastapt līdzīgos biotopos, ligzdošanas periodā tās ir samērā konservatīvas un izvēlas visai specifiskas, sugai raksturīgas dzīvotnes (Alstrom 2003).

Baltā cielava *Motacilla alba*

Baltā cielava ļoti viegli atšķirama no citām cielavu sugām, jo tās

krāsojumu veido tikai baltā, melnā un pelēkā krāsa, turpretim trīs pārējo sugu apspalvojumā vairāk vai mazāk ir dzeltenās krāsas tonis. Izņēmums ir jaunie putni un putni ziemas tērpā, kuriem var būt gaiši dzeltenīga nokrāsa sejas daļā (LOB 1998). Dabā pieaugušie putni ir nesajaucami. Pieaugušajiem putniem galvas virsa, pakausis, rikle un zods melnā krāsā; piere un galvas sāni balti. Vēderpuse balta, mugura pelēka, aste melna ar baltām malējām stūrspalvām. Nepieaugušajiem putniem rudenī galva pelēka, uz krūtīm tumšs pusmēness veida laukums. Jaunos putnus var sajaukt ar pelēkās un citroncielavas jaunajiem putniem, tāpēc to atšķiršana prasa zināmu pieredzi.

Latvijā vienu reizi konstatēta baltās cielavas pasuga *M. alba yarrellii*. Pieaugušie putni šai pasugai ir ar tumšāku apspalvojumu,

un tēviņiem visa mugurpuse ir pilnīgi melna. Jāpiezīmē, ka arī mūsu baltās cielavas ar samirkušu apspalvojumu var izskatīties ļoti tumšas, tāpēc, ja ir aizdomas par citu pasugu, obligāti nepieciešams novērojumu dokumentēt ar foto vai video.

Pa zemi pārvietojas ejot vai skrienot. Barību visbiežāk iegūst no zemes. Bieži novērojama sēžam uz kāda augstāka posteņa, piemēram, malkas grēdas vai laukakmeņa. Uzvedība droša, labi pacieš cilvēka tuvumu (Svensson *et al.* 2009).

Baltā cielava ir parastākā cielavu suga un Latvijas nacionālais putns. Migrācijas laikā iespējams sastapt jebkādā biotopā. Ligzdo dažādās ar cilvēku un ūdeņu tuvumu saistītās vietās – pilsētās, ciematos, viensētās, upju atsegumos, karjeros, jūras piekrastē utt.

Foto: A. Mankus / ainars.net

Baltās cielavas *Motacilla alba* krāsojumu veido tikai baltā, melnā un pelēkā krāsa.

Foto: A. Mankus / ainars.net

Baltās cielavas *Motacilla alba* jaunajiem putniem uzacs svītra nestiepjās līdz knābim un ar laiku pazode paliek tumšāka.

Pelēkajai cielavai *Motacilla cinerea*, atšķirībā no citām cielavām, kājas ir brūngani rozīgas, nevis melnas.

Pelēkā cielava *Motacilla cinerea*

Pelēkā cielava ir nedaudz druknāka par balto cielavu un ar ļoti garu asti. Mugurpuse un galva pelēka, muguras lejasdaļa un vēderpuse dzeltena. **Kājas** īsas un, atšķirībā no citām cielavām, **brūngani rozīgas, nevis melnas**.

Sakļauti spārni melni ar baltām lidspalvu ārmalām, kuras lidojumā uz tumšajiem spārniem veido labi redzamu joslu. Acs svītra balta. Pieaugušajiem tēviņiem balta bārdas svītra un melna rīkle, mātītēm rīkle balta. Mātītēm un jaunajiem tēviņiem izteikti dzeltena tikai astes pamatne un krūšu daļa, bet sāni balti. Jaunajiem putniem gaiša vēderpuse un izteikti dzeltena tikai zemaste. (LOB 1999).

Barojas uz zemes ūdeņu tuvumā, tomēr uzvedība ir slēptāka nekā baltajai

cielavai, un cilvēka klātbūtnē parasti slēpjas starp kritušiem kokiem vai akmeņiem. Arī dziedot bieži nesēž atklāti kā baltā cielava, bet gan slēpti koku lapotnē upes krastā (Svensson *et al.* 2009). Pelēkā cielava ir viena no divām retākajām Latvijas cielavu sugām. Nelīgdošanas laikā sastopama pie upēm, jūras piekrastē, uz moliem un meliorācijas grāvjos. Līgdošanas laikā izvēlas straujas upes ar krācainiem posmiem un stāviem krastiem, kas piemēroti līgdoju būvēšanai (LOB 1999). Piemērotās līgdošanas vietās zem tiltiem, caurtekās un pie ūdensdzirnavām var izlikt speciālus būrišus, kuros līgdos gan pelēkā, gan baltā cielava (LOB 2004).

Dzeltenā cielava *Motacilla flava*

Dzeltenā cielava ir baltās cielavas lieluma putns ar **dzelteni vēderpusi un olīvzaļganu mugurpusi**.

Pelēkās cielavas *Motacilla cinerea* jaunais putns.

Aste tumša ar baltām malām. Tēviņiem galvas virsa, pakausis un ausu laukums zilganpelēks, bet mātītēm olīvzaļgans. Abiem dzimumiem gaiša uzacs svītra. Jaunās dzeltenās cielavas ir pelēkbrūnas ar gaišu vēderpusi, izteiktu gaišu uzacs svītru un tumšu bārdas svītru un pazodes laukumu. Jau pirmajā rudenī bārdas svītra un pazodes laukums pazūd, savukārt parādās dzeltena krāsa zemastē (LOB 1998).

Latvijā sastopamas divas dzeltenās cielavas pasugas – Eiropas (nominālpasuga) *M. flava flava* un ziemeļu pasuga *M. flava thunbergi*. Piemums līgdo Eiropas pasuga, savukārt ziemeļu dzeltenā cielava caurceļo pavasarī un rudenī (Celmiņš 2016). Eiropas pasugas tēviņam galva zilganpelēka, raksturīga balta uzacs svītra. Ziemeļu pasugas putniem

Dzeltenajai cielavai *Motacilla flava* ir dzeltena vēderpuse un olīvzaļa mugurpuse. Tēviņiem galvas virsa, pakausis un ausu laukums zilganpelēks.

Dzeltenās cielavas *Motacilla flava* mātītēm galvas virsa, pakausis un ausu laukums olīvzaļgans. Abiem dzimumiem redzama gaiša uzacs svītra.

Citroncielavas *Motacilla citreola* tēviņiem vēderpuse un galva spilgti dzeltena.

uzacs svītras nav, savukārt acs svītra, zemacs svītra un auss laukums ir tumšs, kas kopumā rada iespaidu par tumšu galvu (LOB 1998). Latvijā iespējams novērot pārejas formas un citas dzeltenās cielavas pasugas. Šādos gadījumos, tieši tāpat kā ar baltās cielavas pasugām, nepieciešami foto vai video pierādījumi.

Parasti novērojama tupam augstākos lakstaugos vai krūmu galotnēs. Ligzdas tuvumā aktīvi uztraucas, lidojot ap traucētāju un skaļi saucot; šādā "traci" nereti iesaistās vairāki putni (LOB 1998). Ligzdo pļavās un ganībās, īpaši ezeru tuvumā. Piemērotu ligzdošanas vietu izzušanas dēļ skaits pēdējos 20 gados dramatiski samazinājies (Auniņš 2017a, 2017b), tāpēc dzeltenā cielava izvirzīta par 2017. gada putnu (Auniņš 2017).

Literatūra

- Alstrom P., Mild K., Zetterstrom B. 2003. Pipits and Wagtails of Europe, Asia and North America. 1st Edition. Christopher Helm. 496 p.
- Auniņš A. 2016. Kā mainījušās ligzdojošo putnu populācijas pēdējos 10 gados? *Putni dabā* 2016/1 (73): 10–14.
- Auniņš A. 2017a. Dzeltenā cielava – 2017. gada putns. *Putni dabā* 2017/1 (77): 3–7.
- Auniņš A. 2017b. Nelabvēlīgas skaita pārmaiņu tendences daudzām parasto putnu sugām. *Putni dabā* 2017/1 (77): 8–14.
- Clements J.F., Schulenberg T.S., Iliff M. J., Roberson D., Fredericks T.A., Sullivan B.L., Wood C.L. 2015. The eBird/Clements checklist of birds of the world: v2015.
- Celmiņš A. 2016. Citroncielava *Motacilla citreola*. <http://www.ornitofaunistika.com/lvp/motcit.htm>
- Celmiņš A. 2016. Dzeltenā cielava *Motacilla flava*. <http://www.ornitofaunistika.com/lvp/motfla.htm>

Summary

Identification of Wagtails /Ritvars Rekmanis/

There are 4 species of Wagtails in Latvia – White Wagtail *Motacilla alba* (the national bird of Latvia), Western Yellow Wagtail *Motacilla flava*, Citrine Wagtail *Motacilla citreola*, and Grey Wagtail *Motacilla cinerea*. The article describes how to identify these wagtails.

Citroncielavas *Motacilla citreola* jaunajiem putniem ir plata uzacs svītra, kas savienojas ar auss svītru.

Migrācijas laikā uzturas no 10 līdz pat 400 putnu lielos baros. Migrācijas laikā novērojama ūdeņu tuvumā, jūras piekrastē un lauksaimniecības zemēs.

Citroncielava *Motacilla citreola*

Citroncielavas jeb dzeltengalvas cielavas **tēviņiem vēderpuse un galva spilgti citrondzeltena**, no pelēkās muguras norobežota ar melnu joslu uz pakauša un kakla sānos. Spārni tumši ar platām, baltām segspalvām. Mātītēm pelēcīga galvas virsa un auss laukums, gaiši dzeltens zods, uzacs un bārdas svītra, kas lokveidīgi savienojas aiz auss laukuma. Jaunie putni rudenī līdzīgi mātītēm, tikai apspalvojumā nav dzeltenās krāsas. Tiem vēderpuse, uzacs un bārdas svītra balta, kakla un ķermeņa sāni gaiši pelēki (LOB 1998).

Ligzdošanas laikā dzīvesveids slēptāks nekā dzeltenajai cielavai. Ligzdo palieņu pļavās, purvos, bieži dažādu ūdenstilpju krastos. Tēviņi parasti dzied atklātās vietās un aktīvi sargā teritoriju no konkurentiem.

Migrācijas laikā migrē savrupi, neveidojot grupiņas kopā ar dzeltenajām vai baltajām cielavām. Migrācijas laikā no aprīļa līdz jūnijam sastopama jūras piekrastē, pie ezeriem, upēm, niedrājos un krūmainās pļavās.

Retākā no Latvijā sastopamajām cielavu sugām, tomēr, līdzīgi kā pelēkajai cielavai, skaits pēdējos 10 gadu laikā ir palielinājies. Pirmo reizi novērota 1982. gadā, un ligzdošana pierādīta 1993. gadā (Celmiņš 2016).

- Celmiņš A. 2016. Pelēkā cielava *Motacilla cinerea*. <http://www.ornitofaunistika.com/lvp/motfla.htm>
- Celmiņš A. 2017. Putni Latvijā un pasaulē. Latvijas putnu saraksts. <http://www.putni.lv/>
- Gill F. & Donsker D. (Eds). 2017. IOC World Bird List (v 7.2). <http://www.worldbirdnames.org/bow/waxbills/>
- LOB. 1998. Latvijas lauku putni. Rīga. 208 lpp.
- LOB. 1999. Latvijas ūdeņu putni. Rīga. 199 lpp.
- LOB. 2004. Putnu mākslīgās ligzdvietas. Rīga. https://www.daba.gov.lv/upload/File/Publikācijas/BRO_Burisi_putnu.pdf
- Svensson L., Killian M., Zetterström D., Grant P. J. 2009. Collins bird guide. Second edition. 445 p.
- Voelker G. 2002. Systematics and Historical Biogeography of Wagtails: Dispersal versus Vicariance Revisited. *The Condor* 104: 725–739.